

negativní rysy, jak je dávají tušit naše současné údaje: totiž neúměrná preference primárních dat, stereotypní používání statistické procedury a v mnoha případech nízká metodická úroveň našich výzkumů.

Michal Illner, Helena Steinová

II. ročník metodologického semináře — Mikulov 1969

Od 9. do 12. června se konal v Mikulově II. ročník metodologického semináře (pořadatelem byl opět Ústav sociálně politických věd UK v Praze) za účasti dvaceti dvou pracovníků, převážně těch, kteří přicházejí do styku s metodologickými problémy sociologie. Pořadatelé navázali na tradici předchozího ročníku a podmínili účast na semináři přihlášením diskusního příspěvku. To bezesporu přispělo k tomu, že se sešla skupina vědeckých pracovníků, kteří mají v dané tematice vlastní zkušenosti; umožnilo to také jednání na poměrně vysoké úrovni (vyžadující dobré znalosti v oblasti matematiky, statistiky a speciální sociologické metodologie) a zachování tradice diskusního semináře s praktickou výměnou osobních zkušeností o metodologických novinkách.

První den byl věnován problematice u nás existujících programů pro zpracování sociologických dat na samočinných počítačích. V krátkých referátech seznámili přítomní programátoři (nebo manažeři vznikajících programovacích linek) J. Lauber, V. Matoušek, J. Pokorný, M. Fendrych, P. Jiříček, M. Flek, P. Pergler účastníky semináře s principem programu, jeho flexibilitou, výstupem a vstupem, různými limity i ekonomickými parametry. Ve vystoupení M. Fleka (Zbožíznalecký ústav) byl načrtnut plán vytvoření komplexní programové linky, která by sdružovala principy zpracování dat nazývané GUHA, PROSA, LOGIMP s některými dílčími zlepšeními vycházejícími z jiných existujících programů a s možností navázání na faktorovou analýzu, popřípadě i na další operace.

V diskusi si přítomní vyměnili názory na možnost (nutnost) unifikace programů pro zpracování sociologických dat v ČSSR, jež by pochopitelně zamezila tříštění ekonomických i lidských prostředků a umožnila další práci na celostátní archivaci sociologických dat. Na druhé straně však bylo poukazováno na výhody „konkurence“ mezi různými typy programů a nevýhody „monopolizace“ i v této oblasti. Je nepochybné, že existující prostředky pro zpracování sociologických dat vtiskují naší celkové sociologické práci určitý ráz — což je nejlépe vidět na převažujícím typu extenzivních průzkumů v praktické práci u nás — a zužují tak pestrost sociologické práce.

Jasně názorové shody bylo dosaženo v tom, že jednotlivé programové novinky by se měly okamžitě publikovat (zde je nepochybný dluh autorů programů) tak, aby sociologická veřejnost byla informována o různých možnostech práce, a že by nesporně byly vítány

snahy o vhodnou unifikaci vstupů i komplexnější řešení pomocí programové linky.

Následujícím bodem v programu semináře byla problematika faktorové analýzy. Po krátkém úvodu vysvětlujícím matematickou podstatu techniky (D. Holda) zrekapituloval zkušenosti s tímto matematickým postupem J. Linhart, a to na datech ze šetření *Sociální diferenciacce a mobilita obyvatelstva ČSSR*. V diskusi byl potom vyjadřován značný skepticismus k možností použití této techniky, neboť interpretace výsledků (zvláště po použití rotace) se zdá být značně nahodilá, až libovolná.

Rozsáhlý referát J. Laubera o problematice taxonomie, „cluster analysis“, nebo obecněji o problémech úloh typu „pattern recognition“ vzbudil pozornost přehledem pro sociology úplně nových metodických postupů, z nichž některé jsou nepochybně perspektivní. S podstatou informací Lauberova referátu se bude moci čtenář seznámit, jak se domníváme, v některém dalším čísle tohoto časopisu.

O praktické aplikaci taxonomie při klasifikaci statusových vzorců referoval Z. Šafář. V diskusi byly potom hledány další možnosti pro zlepšení naznačeného postupu analýzy.

Předposledním bodem jednání pořadu byl referát P. Štěpánka o problematice tzv. „path analýzy“. S tímto metodickým postupem, podobným regresní analýze, se v poslední době velmi často setkáváme v sociologické literatuře a P. Štěpánek jako matematik byl požádán, aby podal srozumitelný výklad postupu, jeho slabin a předností. Referát byl doplněn praktickou ukázkou interpretačních možností na základě této techniky (opět z dat již zmíněného výzkumu) a v diskusi byla vyjasňována sporná místa metodického postupu i možnosti zpřístupnit techniku širší veřejnosti programováním jednodušších výpočtových schémat. (Referát je otištěn v Metodologické rubrice tohoto čísla Sociologického časopisu.)

Ke konci tří denní intenzivní práce byla přednesena krátká diskusní sdělení jednotlivých účastníků — P. Perglera, J. Běrové, F. Zicha, K. Pinkase, M. Illnera, Z. Šafáře — k některým praktickým problémům, na něž se narazilo při výzkumné práci. Slabinou poslední části jednání pořadu byl nedostatek času na diskusi i obsírnější výklad.

Celkově byl seminář všemi účastníky hodnocen velmi kladně, neboť každý z přítomných si odnášel značný počet úplně nových informací, které by jinak velmi těžko v přehledné podobě čerpal z literatury, a navíc si mohl v diskusi s odborníky ujasnit sporné body těchto speciálních metodických postupů. Ukazuje se, že informační přínos takovýchto tematických seminářů s omezeným okruhem účastníků je vyšší a poskytuje se daleko větší možnost pro tolik potřebnou výměnu názorů a zkušeností, než je tomu v případě reprezentativních akcí s mezinárodní účastí.

Závěrem je nutné ještě jednou poděkovat Ústavu sociálně politických věd UK za finanční i organizační zajištění akce.

Zdeněk Šafář